Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПСИХОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

№ 1, 2024

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

УДК 159.9

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

МАГДИСЮК Людмила Іванівна, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри практичної психології та психодіагностики, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна (головний редактор);

АСЄЄВА Юлія Олександрівна, доктор психологічних наук, в.о. завідувача кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки, Одеський національний економічний університет, Україна;

Барбара ГАВДА, доктор наук, професор, завідувач кафедри психології емоцій і особистості, Університет Марії-Кюрі Склодовської в Любліні, Польща;

ГРИЦЮК Ірина Михайлівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології та психодіагностики, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

ДУЧИМІНСЬКА Тамара Іванівна, кандидат психологічних наук, доцент, декан факультету психології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна;

МУШКЕВИЧ Мирослава Іванівна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри практичної психології та психодіагностики, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна;

РОЗМИРСЬКА Юлія Анатоліївна, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри педагогічної та вікової психології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна;

ХАВУЛА Роман Михайлович, кандитат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна.

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
28 березня 2024 р., протокол № 4

Науковий журнал «Психологічні студії» зареєстрований в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення
(Рішення №1834 від 21.12.2023 р. Ідентифікатор медіа R30-02343).

Журнал включений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
зі спеціальності 053 «Психологія» відповідно до Наказу МОН України від 20.02.2023 № 185 (додаток 4)

Виходить 4 рази на рік

Офіційний сайт видання: www.journals.vnu.volyn.ua/index.php/psychology

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-7331 (Print)
ISSN 2786-734X (Online)

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024

ЗМІСТ

Білосевич Іван Анатолійович
ПРОБЛЕМА ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я В РАКУРСІ ДЕФІНІЦІЇ ВСЕСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: АНАЛІЗ ПРОВІДНИХ ПОНЯТЬ І ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....7

Войтенко Олена Василівна
ПРОФЕСІЙНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ В СИСТЕМІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ.....18

Ганаба Світлана Олександрівна, Макогончук Наталія Віталіївна
РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПІДГОТОВЦІ ДО СКЛАДАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЛЬТИПРЕДМЕТНОГО ТЕСТУ В УМОВАХ ВІЙНИ.....24

Готич Вікторія Олександрівна
ЗМІСТ ІНТЕГРОВАНОЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....33

Гриньова Наталія В'ячеславівна
СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ.....42

Гупаловська Вікторія Анатоліївна
СТАВЛЕННЯ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК ДО СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ У МИРНИЙ ЧАС ТА ПІД ЧАС ВІЙНИ.....50

Дем'яненко Світлана Дмитрівна
РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ОСНОВІ УСВІДОМЛЕННЯ МОВНО-МОВЛЕННЄВИХ ОДИНИЦЬ.....62

Джежик Ольга Володимирівна
ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ».....69

Кордунова Наталія Олександрівна, Грицюк Ірина Михайлівна
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ 75

Кошелева Наталя Геннадіївна, Щербина Юлія Миколаївна
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО ТА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ.....81

Кравчук Юлія Володимирівна, Козак Галина Анатоліївна
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ТІЛЕСНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ В ПОДОЛАННІ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....87

Магдисюк Людмила Іванівна, Федоренко Раїса Петрівна, Магдисюк Ірина Едуардівна
ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ПОДРУЖНІМИ ВЗАЄМИНАМИ У МОЛОДОМУ ШЛЮБІ, ДЕТЕРМІНОВАНА КОМУНІКАТИВНОЮ ФУНКЦІЄЮ СПІЛКУВАННЯ 94

Мартинюк Юлія Олександрівна
ОСОБЛИВОСТІ СЕНСОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ З ПЕВНИМИ ЛІТЕРАТУРНИМИ УПОДОБАННЯМИ.....101

Московець Людмила Павлівна, Харахайчук Анатолій Євгенійович
ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ СПОРТОМ.....107

Нагорна Надія Сергіївна
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....114

Овчар Анна Ігорівна
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОДАЛЬШЕ ФАХОВЕ СТАНОВЛЕННЯ.....121

Онуфрієва Ліана Анатоліївна, Чайковська Оксана Миколаївна
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ КІБЕРБУЛІНГУ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ....131

Пасічняк Руслана Федорівна
НЕЙРОБАТЬКІВСТВО В КОНТЕКСТІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ.....138

Петреченко Світлана Анатоліївна
ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ, ВПЛИВ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПІСЛЯ ТРАВМАТИЧНИХ ПОДІЙ.....144

Рідей Наталія Михайлівна
ЧИННИКИ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ УКРАЇНСЬКИМИ ІТ-ФАХІВЦЯМИ.....150

Саврасов Микола Володимирович, Мухіна Вікторія В'ячеславівна, Єрмоленко Катерина Василівна
ВІКОВА ДИНАМІКА РЕГУЛЯТИВНИХ ПРЕДИКТОРІВ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....155

Скнар Оксана Миколаївна
ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....161

Туз Лариса Григорівна
РОЛЬ ПСИХОАНАЛІТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ У ПРОЦЕСІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....167

Чистовська Юлія Юріївна
ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ ТА САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....176

Шель Наталія Василівна
РОЛЬ КАР'ЄРНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....183

Шкарлатюк Катерина Іванівна, Коширець Віктор Васильович, Просіна Ольга Володимирівна
ТЬЮТОРИНГ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ВПЛИВ НА АКАДЕМІЧНУ УСПІШНІСТЬ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК.....190

CONTENTS

Bilosevych Ivan
THE MENTAL HEALTH PROBLEM IN THE PERSPECTIVE OF THE WHO DEFINITION: ANALYSIS OF LEADING CONCEPTS AND FOREIGN STUDIES.....7

Voitenko Olena
PROFESSIONAL WELL-BEING IN THE PERSONALITY SELF-REGULATION SYSTEM: THEORETICAL MODEL.....18

Hanaba Svitlana, Makogonchuk Nataliya
THE LEVEL OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN PREPARATION FOR TAKING THE NATIONAL MULTI-SUBJECT TEST IN WAR CONDITIONS.....24

Hotych Victoria
CONTENT OF THE INTEGRATED SOCIO-PSYCHOLOGICAL PROGRAM FOR THE DEVELOPMENT OF POST-TRAUMATIC GROWTH AS A FACTOR IN THE FORMATION OF PSYCHOLOGICAL RESILIENCE OF STUDENTS IN WAR CONDITIONS.....33

Hryniova Nataliia
SOCIAL ADAPTATION OF HIGHER EDUCATION ACQUIRES: HISTORICAL ASPECT.....42

Hupalovska Viktoriia
MEN'S AND WOMEN'S ATTITUDES TOWARDS SEXUAL VIOLENCE IN UKRAINE IN PEACETIME AND WARTIME 50

Demianenko Svitlana
DEVELOPMENT OF COHERENT SPEECH OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN ON THE BASIS OF AWARENESS OF LANGUAGE AND SPEECH UNITS.....62

Dzhezhyk Olha
EFFECTIVE METHODS AND METHODOLOGY OF TEACHING THE COURSE "PSYCHOLOGICAL METHODS IN SOCIAL WORK".....69

Kordunova Nataliya, Hrytsyuk Iryna
PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF MATURITY OF STUDENTS.....75

Kosheleva Natalia, Shcherbyna Yulia
FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF ANALYTICAL AND CRITICAL THINKING IN HIGH SCHOOL STUDENTS.....81

Kravchuk Yulia, Kozak Halyna
THE USE OF BODY PSYCHOTHERAPY METHODS IN OVERCOMING PROFESSIONAL BURNOUT OF LAW ENFORCEMENT OFFICERS.....87

Mahdysiuk Liudmyla, Fedorenko Raisa, Mahdysiuk Iryna
SATISFACTION WITH MARITAL RELATIONS IN A YOUNG MARRIAGE DETERMINED BY THE COMMUNICATIVE FUNCTION OF COMMUNICATION.....94

Martyniuk Yulia
PECULIARITIES OF SENSE-LIFE ORIENTATIONS OF A PERSON WITH CERTAIN LITERARY PREFERENCES.....101

Moskovets Liudmyla, Kharakhaichuk Anatolii
PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF PROFESSIONAL AND HIGHER EDUCATION GRADUATES WHO ENGAGE IN SPORTS.....107

Nahorna Nadiia
PECULIARITIES OF PSYCHOLOGICAL READINESS OF STUDENTS FOR SOCIAL ENTREPRENEURSHIP.....114

Ovchar Anna
SOME FEATURES OF EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL MOTIVATION OF MEDICAL STUDENTS AND THEIR INFLUENCE ON FURTHER PROFESSIONAL EDUCATION.....121

Onufriieva Liana, Chaikovska Oksana
PSYCHOLOGICAL FEATURES OF CYBERBULLYING MANIFESTATIONS AMONG STUDENTS.....131

Pasichniak Ruslana
NEUROPARENTING IN THE CONTEXT OF EDUCATION OF CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER.....138

Petrechenko Svitlana
PSYCHOLOGICAL ANALYSIS, THE IMPACT OF INTERPRETATION AFTER TRAUMATIC EVENTS ...144

Ridei Nataliia
FACTORS IN THE CHOICE OF PROFESSION BY UKRAINIAN IT SPECIALISTS.....150

Savrasov Mykola, Mukhina Victoria, Ermolenko Kateryna
AGE DYNAMICS OF REGULATORY PREDICTORS OF CREATIVITY OF STUDENTS OF A PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION.....155

Sknar Oksana
STUDY OF REGIONAL PECULIARITIES OF CULTURAL IDENTIFICATION OF STUDENT YOUTH.....161

Tuz Larysa
THE ROLE OF PSYCHOANALYTICAL INTERPRETATION DURING THE PROCESS OF PERSONALITY SELF-ACTUALISATION.....167

Chystovska Yuliia
FEATURES OF THE RELATIONSHIP OF PERFECTIONISM AND PERSONALITY SELF-ACTUALIZATION.....176

Schel Nataliia
THE ROLE OF CAREER ORIENTATIONS IN THE FORM OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF PERSONAL PSYCHOLOGISTS.....183

Shkarlatiuk Kateryna, Koshyrets Viktor, Prosina Olha
TUTORING IN HIGHER EDUCATION: IMPACT ON ACADEMIC PERFORMANCE AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT.....190

УДК 316.61-057.875(091)](045)
DOI https://doi.org/10.32782/psych.studies/2024.1.5

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Гриньова Наталія В'ячеславівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
https://orcid.org/0000-0001-7261-9871

Стаття присвячена проблемі соціальної адаптації здобувачів вищої освіти до нових умов життєдіяльності. Представлені результати теоретичного аналізу поняття «адаптація соціальна», визначено та проаналізовано основні підходи в історії психології до тлумачення даного поняття (природньонауковий підхід, соціологічний підхід, психологічний підхід). В рамках визначених підходів, в період XIX–XX століть, виділено вчених й схарактеризовано їх теорії та погляди на поняття «соціальна адаптація»: теорія «мімікрії», акомодація, асиміляція, адаптаційний синдром, фенотипна адаптація, інтеракціоністська концепція адаптації та ін. Проаналізовано основні дослідження зарубіжних та українських вчених в період 10–20-тих років XXI століття. Виділено основні ракурси досліджень українських вчених соціальної адаптації здобувачів вищої освіти: адаптація до умов навчання, адаптація студентів з обмеженими фізичними можливостями в умовах інклюзивного освітнього простору, психологічний супровід соціальної адаптації, психологічна адаптація студентів із дистантних сімей, соціально-психологічні чинники адаптації та ін. Зарубіжні вчені досліджують соціальну адаптацію у зв'язку з: соціокультурною адаптація; академічною успішністю; психічним здоров'ям студентів; взаємозв'язком особистісних компетенцій та професійної адаптації, задоволеністю роботою; соціально-психологічним супроводом особистості під час адаптації в новому соціокультурному середовищі; з когнітивними викривленнями, симптомами депресії; дитячою травмою; інклюзивним профілем; соціальною ідентичністю; стресом; комунікативною компетентністю; несприятливими переживаннями.

Виділено основні умови, що впливають на соціальну адаптацію здобувачів (психосоціальне благополуччя, оптимізація навчання та викладання, розвиток успішної кар'єрної підготовки, міжкультурна взаємодія, створення сприятливого навчального середовища).

Ключові слова: *соціальна адаптація, здобувачі вищої освіти, підходи, навчання, нові умови життєдіяльності.*

Hryniova Nataliia. Social adaptation of higher education acquires: historical aspect

The article is devoted to the problem of social adaptation of students of higher education to new living conditions. The results of the theoretical analysis of the concept of "social adaptation" are presented, the main approaches in the history of psychology to the interpretation of this concept are defined and analyzed (natural scientific approach, sociological approach, psychological approach). Within the framework of the specified approaches, in the period of the 19th–20th centuries, scientists were singled out and characterized their theories and views on the concept of "social adaptation": the theory of "mimicry", accommodation, assimilation, adaptation syndrome, phenotypic adaptation, interactionist concept of adaptation, etc. The main researches of foreign and Ukrainian scientists in the period of 10–20 years of the 21st century are analyzed. The main angles of research by Ukrainian scientists on the social adaptation of higher education students are highlighted: adaptation to learning conditions, adaptation of students with limited physical capabilities in the conditions of an inclusive educational space, psychological support for social adaptation, psychological adaptation of students from distant families, socio-psychological factors of adaptation, etc. Foreign scientists study social adaptation in connection with: sociocultural adaptation; academic performance; mental health of students; the relationship between personal competencies and professional adaptation, job satisfaction; socio-psychological support of the individual during adaptation in a new socio-cultural environment; with cognitive distortions, symptoms of depression; child trauma; inclusive profile; social identity; stress; communicative competence; adverse experiences.

The main conditions affecting the social adaptation of the applicants are highlighted (psychosocial well-being, optimization of learning and teaching, development of successful career training, intercultural interaction, creation of a favorable educational environment).

Key words: *social adaptation, students of higher education, approaches, training, new living conditions.*

Постановка проблеми. Дослідження соціальної адаптації здобувачів вищої освіти до нових умов життєдіяльності, яким виступає навчання у закладі вищої освіти, не втрачає актуальність з ряду причин, які важливі для покращення якості вищої освіти та психосоціального благополуччя здобувачів. Загальна мета досліджень у галузі соціальної адаптації здобувачів вищої освіти до нових умов життєдіяльності – забезпечення ефективної підтримки здобувачів під час переходу до університету, підвищення якості їхнього навчання та сприяння загальному розвитку особистості. Дослідження соціальної адаптації здобувачів вищої освіти представляють широкий спектр досліджень у галузі психології, соціології, педагогіки та інших областях сучасної науки.

Метою дослідження є представлення результатів теоретичного дослідження історичного аспекту проблеми соціальної адаптації здобувачів вищої освіти.

Результати дослідження. У Великій українській енциклопедії поняття «адаптація соціальна» визначається як «процес і результат активного пристосування індивіда або соціальної групи до вимог та очікувань учасників нової або зміненої соціальної системи. Суб'єктом адаптації соціальної може бути індивід чи соціальна група. Індивід, проходячи соціальну адаптацію, соціалізується, інкультурується; проходить адаптацію трудову; узгоджує самооцінки та зовнішні оцінки, власні бажання й очікування з реальними можливостями й умовами соціального середовища. Соціальна спільнота в ході адаптації соціальної гармонізує свої соціальні відносини, проходить процедури інституціоналізації» [9].

Термін «адаптація» в науковому тлумаченні спочатку з'являється в біологічних дослідженнях, в еволюційній теорії Ч. Дарвіна, в розумінні наслідку боротьби за існування і природного добору. В подальшому ході історично-наукової діяльності, адаптація досліджується через призму процесів біосоціогенезу, і тлумачиться як вітальні (життєві) та адаптивні функції і здатності, фундаментальні потреби.

Поєднанню соціальних, біологічних та психологічних поглядів на процес адаптації людини сприяв розвиток цивілізації та соціальний прогрес. У період XIX-XX століть розвивалися наукові підходи та теорії, що досліджували та пояснювали процес адаптації людини до середовища (табл. 1).

На сучасному етапі, у 10–20-х роках XXI століття, українські вчені досліджують проблему соціальної адаптації здобувачів вищої освіти в різних ракурсах: адаптація першокурсників до умов навчання (Андросович К. А., 2015); соціальна адаптація студентів з обмеженими фізичними можливостями в умовах інклюзивного освітнього простору (Лучко Ю. І., 2019); психологічний супровід соціальної адаптації студентів-першокурсників до умов навчання (Шахвердова А. П., 2018); психологічна адаптація студентів із дистантних сімей до умов навчання в ЗВО (Кулеша Н. П., 2018); соціально-психологічні чинники адаптації сільської молоді до навчання у ЗВО (Демида К. Є., 2021); проспективна ідентичність як чинник соціально-психологічної адаптації студентської молоді (Острова В. М., 2015), емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища (Дерев'янко С. П., 2009), психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у ЗВО (Алєксєєва Т. В., 2004), особливості соціальної адаптації здобувачів вищої освіти до освітнього процесу в умовах воєнного стану (Левченко С., Феденько С., Форостян А., 2022).

Андросович К. А. було розроблено структурно-компонентну модель соціальної адаптації першокурсників в умовах освітнього середовища ЗВО. Вчена, в результаті проведених досліджень, виділила чотири види проявів соціальної дезадаптації: навчальна, поведінкова, комунікативна, змішана. До проявів неуспішної соціальної адаптації від-

Таблиця 1

Основні підходи до тлумачення поняття «соціальна адаптація» в період XIX–XX століть

№ з/п	Теорії, підходи	Поняття	Тлумачення поняття	Вчені
	Природньонауковий підхід			
1.	Теорія «мімікрії»	«мімікрія» (наслідування, подразнення, імітація)	мімікрія являє собою схожість різних організмів з речами навколишнього середовища – моделями, взірцями	Бейтс Г., Мюллер Ф., Фрімен
		«міметизм» (схожість одних організмів з іншими)	чинник, що надає певні переваги в боротьбі за існування	Поультон, Карпентер Г., Форд Е.
		мімікрія як «наслідування»	розглядається як свідоме привласнення певною істотою з метою особистої користі властивостей, що притаманні іншій істоті	Карпентер Г., Форд Е.
		соціальна мімікрія	адаптивний спосіб життєдіяльності людей, що є закономірним історичним явищем, яке існує в усі періоди життя людства в певних групах і спільнотах та виконує не тільки захисну, а й функцію – гараздування, досягнення успіху	Лобанова А.
2.	Акомодація, асиміляція	Акомодація забезпечує модифікацію функціонування тіла або дій суб'єкта відповідно до властивостей навколишнього середовища. Асиміляція змінює певні компоненти середовища, обробляючи їх відповідно до структури тіла або включаючи схему поведінки суб'єкта		Ж. Піаже
3.	Адаптаційний синдром	сукупність нейрогуморальних реакцій, що забезпечують мобілізацію психофізіологічних ресурсів організму для адаптації у складних умовах		Г. Сельє
4.	Фенотипна адаптація	видобувається в ході індивідуального життя, адаптація являє собою процес пристосування організму до навколишнього середовища або до змін, які відбуваються у самому організмі		Меєрсон Ф.
	Соціологічний підхід			
5.	Культурологічний підхід	культура як складне адаптивне середовище	виконує не лише стабілізуючу та самозбережувальну функції, а й творчо-адаптивну	Ромм М.
6.	Системний підхід	адаптивна система	завжди належить до класу відкритих, функціональних, самокерованих та ієрархічно організованих систем, які будують свою діяльність на основі принципу прямого та зворотного інформаційного зв'язку	
7.	Інформаційний підхід	інформаційний зворотний зв'язок	забезпечує контроль оптимальності пристосовницького процесу шляхом безперервного зіставлення запропонованого і реального результатів адаптації	
8.	Соціологічний підхід	Соціальна адаптація	адаптації особистості та соціальних груп до різних соціальних обставин	Г.Спенсер, М. Вебер, Г. Тард, Л. Бристол, Г.Четтертон-Хілл, Дж. Томсон, М. Торп, У. Томас
9.	Структурно-функціональна парадигма	адаптація (Adaptation), досягнення мети (Goal attainment), інтеграція (Integration) та латентність (Latency) – AGIL	Адаптація полягає в отриманні та переробці ресурсів із зовнішнього середовища; досягнення мети – це визначення пріоритетів; інтеграція пов'язана із узгодженням дій різних системних компонентів; латентність вміщує два компоненти: підтримку зразка та управління напругою.	Парсонса Т. Смелзер Н.
		чотирьохфункціональна схема для дослідження малих груп	1. Адаптація 2. Досягнення мети 3. Інтеграція 4. Підтримка латентного зразка	Парсонс Т., Бейлс Р.
10.	Типи адаптації (конформізм, інновація, ритуалізм, відчуження, заколот)	Аномія (безнормність)	послаблення інституційного регулювання поведінки має своїм наслідком соціальну нестабільність і веде до розвитку аномії	Мертон Р.
11.	Системна (структурна), об'єктивістська, макросоціологія	Системи та структури суспільств на макрорівні	основні школи функціоналізму та теорії конфлікту (марксизм, фемінізм, расово-антропологічна школа, теорія позитивного конфлікту та ін.)	Дюркгейм Е., Маркс К. та ін.
12.	Інтерпретативна, суб'єктивістська, мікросоціологія	Дії окремих людей та невеликих груп на мікрорівні	«розуміюча соціологія», символічний інтеракціонізм, феноменологія, етнометодологія	Вебер М.
13.	Професійна адаптація	Професійна адаптація	питання професійної адаптації може бути забезпеченим виключно в межах усього колективу, за участі всіх рівнів керування виробництвом	Мейо Е. та ін.

Продовження таблиці 1

№ з/п	Теорії, підходи	Поняття	Тлумачення поняття	Вчені
	Психологічний підхід			
14.	Інтеракціоністська концепція адаптації	Адаптація особистості	усі різновиди адаптації зумовлені як внутрішньо-психічними факторами, так і факторами середовища	Філіпс Л.
		Розрізнення «адаптації» та «пристосування»	«пристосування» – організм пристосовується до вимог специфічних ситуацій, «адаптація» – це добре організовані способи розв'язання типових проблем, до прийомів, які кристалізуються шляхом ряду послідовних пристосувань	Шибутані Т.
15.	Психоаналітичний підхід	Соціальна адаптація особистості	Людина не лише бере участь у житті суспільства, а й активно створює ті умови, до яких вона повинна адаптуватися. Все частіше своє соціальне середовище людина створює сама	Гартманн Г.
		Соціальна поступливість	Можливості задовольнити потреби і розвиток, які суспільство надає дорослим та дітям, не збігаються, тому неоднаково впливають на них	Гартманн Г.
		Статична та динамічна адаптація	Статична адаптація – це пристосування, за якого характер людини не змінюється і можлива поява лише якихось нових звичок. За динамічної адаптації в особистості стають помітними зміни	Фромм Е. Корель Л.
		Формула адаптації	Протиріччя – тривога – захисні реакції особистості та навколишнього середовища – гармонічний баланс або конфлікт	Еріксон Е.
		Типи адаптації (алопластична та аутопластична)	Алопластична адаптація досягається тими змінами у зовнішньому світі, які людина робить, щоб уточнити його у відповідність зі своїми потребами. Аутопластична адаптація забезпечується змінами особистості (її структурою, навичками тощо), з якими вона адаптується до навколишнього середовища	Фройд З.
16.	Біхевіоризм	Поведінка людини	Адаптація – це односторонній процес пристосування індивіда до середовища	Уотсон Дж.
17.	Структурна психологія	Форми свідомості	Процес адаптації пов'язаний з ідентичністю, яка є однією з особистісних основ, що допомагає людині зберегти самоповагу й цілісність власного «Я»	Джемс У.
18.	Раціогуманістичний підхід	Універсальна тенденція	Адаптація – це тенденція встановлення рівноваги між компонентами реальних систем	Балл Г.А.
		Соціальна адаптація	єдність протилежно спрямованих процесів: акомодації та асиміляції	Піаже Ж.

несено рівні тривожності, агресивності, ригідності, фрустрації, адаптивності/дезадаптивності, емоційного комфорту/дискомфорту, домінування, зовнішнього/внутрішнього контролю, прийняття/неприйняття себе та інших, а також соціальний статус [1].

Лучко Ю. І. досліджувала соціально-психологічні особливості студентів з обмеженими фізичними можливостями, виділила сутність і зміст соціальної адаптації студентів з обмеженими фізичними можливостями в інклюзивному освітньому просторі. Основою забезпечення соціальної адаптації студентів з обмеженими фізичними можливостями, Лучко Ю. І. визначено їх такі соціальнопсихологічні особливості: соціальний статус студента (високий освітній рівень, пізнавальна мотивація, соціальна активність, гармонійне поєднання інтелектуальної та соціальної зрілості); індивідуально-психологічні властивості (характер, темперамент, здібності); етимологія інвалідності (вимога особливої уваги до себе, ригідність, егоцентризм, імпульсивність, сугестивність, емоційна незрілість, тривожність, підвищена агресія й аутоагресія, девіантність поведінки, завищений рівень фрустрації) [6].

Шахвердова А. П. розглядає психологічний супровід соціальної адаптації студентів-першокурсників до умов навчання важливим системним компонентом підготовки студентів в умовах ЗВО, особливе значення має для процесу становлення особистості студентів як майбутніх фахівців; їх особистісного та професійного розвитку; подолання труднощів в нових умовах життєдіяльності; корекції емоційно-особистісної сфери; формування поведінки. Шахвердова А. П., в результаті проведе-

ного дослідження, виділила ознаки успішної соціальної адаптації студентів: емоційність, переживання власної унікальності, суб'єктність, готовність до розвиненої суб'єктивної активності, активність у соціальній взаємодії, участь в колективній діяльності, самоствердження, здатність до саморегуляції та ін. [8].

Кулеша Н. П. у своєму дослідженні, розглядає психологічну адаптацію студента із дистантної сім'ї до умов навчання в закладі вищої освіти як процес досягнення студентом психологічного комфорту в умовах освітнього середовища конкретного ЗВО завдяки актуалізації особистісного адаптивного комплексу, який містить у собі емоційний, когнітивно-рефлексивний, мотиваційно-вольовий і поведінковий компоненти. Кулеша Н. П. розробила та емпірично перевірила модель і відповідну програму оптимізації психологічної адаптації студентів із дистантних сімей до умов навчання у ЗВО [4].

Демида К. Є. досліджувала соціально-психологічні чинники адаптації сільської молоді до навчання у ЗВО та в результаті проведеного дослідження з'ясувала, що сільська та міська молодь диференційно реагує на вплив соціально-психологічних чинників. Психологиня виділила негативні чинники, що впливають на соціальну адаптацію студентів: проблеми матеріального характеру, незадоволення життям в гуртожитку, зменшення кількості контактів з близькими та рідними, складності у налагодженні міжособистісних контактів, відсутність можливості культурно й організовано відпочивати, проблеми з засвоєнням більшого обсягу навчального матеріалу [2].

Острова В. М. у своєму дослідженні обґрунтувала значення і роль проспективної ідентичності як чинника та механізму соціально-психологічної адаптації студентів. Авторка довела, що проспективна ідентичність ініціює соціальну активність суб'єкта, обумовлює процес набуття особистістю соціального досвіду, що в результаті забезпечує адаптацію до швидкоплинних процесів соціальної дійсності. Соціально-психологічна адаптація розглядалася Островою В. М. як процес встановлення відповідності між потребами, цілями і намірами особистості та вимогами соціального оточення. Механізм соціально-психологічної адаптації був визначений авторкою як сукупність засобів, що забезпечують встановлення рівноваги в системі «суб'єкт адаптації – соціальне середовище». На думку Острової В. М., дослідження механізмів соціально-психологічної адаптації студентів має здійснюватися з урахуванням вікових особливостей, соціальної ситуації розвитку та основних завдань студентського віку як окремого вікового періоду [7].

Дерев'янко С. П. виділила такі основні параметри соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища: готовність та пристосування до організації особистого життя в студентському середовищі; включеність в інтеграційні процеси студентської групи та стосунків; ідентифікація зі студентськими нормами та ритуалами поведінки. Дані параметри проявляються на процесуальному (суб'єктному) та результативному (особистісному) рівнях. Авторка визначила роль емоційного інтелекту в соціально-психологічній адаптації, яка полягає в усвідомленні емоційних переживань, що супроводжують процес міжособистісної взаємодії [3].

Левченко С., Феденько С., Форостян А. досліджували особливості соціальної адаптації здобувачів вищої освіти до освітнього процесу в умовах воєнного стану, визначили проблеми, які її ускладнюють, та запропонували шляхи їх подолання. Автори розглядають «соціальну адаптацію» як безперервний процес активної адаптації людини до умов соціального середовища, особливостями якого є обов'язковість, етапність, тривалість та індивідуальність. Соціальну адаптацію можуть ускладнювати: важкий психоемоційний стан студентів, проблеми зі вступом, відсутність мотивації, обладнання та доступ до інтернету, поляризація та дискримінація переселенців. Для вирішення цих проблем Левченко С., Феденько С., Форостян А. пропонують оптимізувати роботу психологічних служб, проводити евакуацію студентів та закладів вищої освіти в безпечні регіони країни, оптимізація навчального процесу та системи оцінювання, розробка та реалізація державних програм, спрямованих на забезпечення комп'ютерним обладнанням та інтернетом студентів й викладачів, проведення роз'яснювальних заходів серед громадян

щодо недопущення поляризації в суспільстві та випадків дискримінації [5].

Зарубіжні дослідження вчених пов'язані з такими питаннями, як соціальна та академічна адаптація студентів до навчання у ЗВО (Abdullah Ahmed Alasmari, Марвін Дж. Вествуд, Баркер М.); соціокультурна адаптація (Кінгмінгхе В., Лінь І., Рен-Чжун Пен, Вей-Пінг Ву); психосоціальна адаптація студентів (Чженлі С., Вей Ю., Лі-фан Чжан); вплив міжособистісних стосунків на соціальну адаптацію студентів під час періоду COVID-19 (Сін Чжан, Пен-фей Хуан, Бі-цінь Лі, Вень-цзянь Сюй, Вен Лі, Бінь Чжоу, Едем М. Азіла-Гбеттор, Леонард Агбенйо, Крістофер Менса); академічна успішність, адаптація та психічне здоров'я студентів (Джордж Олівейра Сілва, Наталія Дель Анджело Аредес, Хеліо Гальдіно-молодший); взаємозв'язок особистісних компетенцій, соціальної адаптації та трудової адаптації на задоволеність роботою (Хсін-Юань Лю, Чунь-Єн Чао, Су-Чінг Сун), соціально-психологічний супровід особистості під час адаптації в новому соціокультурному середовищі (Берекбуссунова Г.), взаємозв'язок між когнітивними викривленнями, симптомами депресії та соціальною адаптацією: опитування в Японії (Макі Ота, Шинья Такеда, Коічі Канеко), зв'язок між дитячою травмою та соціальною адаптацією у вибірці молодих людей, які відвідують службу раннього втручання з приводу психозів (Лаура Ортега, Іціар Монтальво, Хав'єр Лабад), інклюзивний профіль соціокультурної адаптації (Астрід Ванесса Сарм'єнто, Марія Вікторія Перес, Хорхе Іван Вергара дель Солар), вплив соціальної ідентичності студента на психосоціальну адаптацію (Патті К. Паркер, Реймонд П. Перрі, Роберт П. Драйден), адаптація та стрес у студентів першого курсу (Аурел Іон Клінчіу); соціальна адаптація та комунікативна компетентність дітей (Хуан Мануель Морено Мансо, Ма Елена Гарсіа-Баамонде Санчес, Макарена Бласкес Алонсо); психосоціальна адаптація за несприятливих переживань (Андре Вілела Комацу, Рафаель КС Коста, Марина Резенде Базон) [10].

Проведений теоретичний аналіз досліджень зарубіжних та українських вчених проблеми соціальної адаптації в історичному ракурсі, дозволив виділити основні умови, які необхідні для успішної адаптації здобувачів до нових умов життєдіяльності:

1. Психосоціальне благополуччя. Студентський період є важливим етапом у житті юної людини, і психосоціальне благополуччя визначається як ключовий компонент успішної адаптації здобувачів до нового середовища. Дослідження дозволяють розробляти стратегії та програми для підтримки здобувачів у цьому важливому аспекті.

2. Оптимізація навчання та викладання. Розуміння труднощів та факторів, які впливають на соціальну адаптацію, може допомогти університетам та викладачам оптимізувати процеси навчання та створити більш сприятливі умови для успішної адаптації здобувачів.

3. Розвиток успішної кар'єрної підготовки. Адаптація здобувачів до університетського життя також пов'язана з їхньою готовністю до подальшого професійного розвитку. Дослідження можуть допомогти визначити фактори, що впливають на успіх у кар'єрі, та розробляти відповідні програми підготовки.

4. Міжкультурна взаємодія. Особливо в університетах зі значною кількістю іноземних здобувачів, дослідження соціальної адаптації дозволяють розуміти та покращувати міжкультурну взаємодію, сприяючи розбудові позитивних міжнаціональних відносин.

5. Створення сприятливого навчального середовища. Розуміння соціальної адаптації дозволяє викладачам створювати більш сприятливе навчальне середовище, що сприяє розвитку здобувачів як особистостей та професіоналів.

Висновки. Для всебічного вивчення проблем соціальної адаптації здобувачів вищої освіти до умов навчання у ЗВО необхідно, на наш погляд, розрізняти такі її напрями, як: академічна адаптація (до навчального процесу, освітнього середовища); організаційна адаптація (до особливостей структури факультету, університету); соціально-психологічна адаптація (до взаємодії з іншими студентами та викладачами, до власної ролі та статусу); психофізіологічна адаптація (до особливостей університетського середовища та санітарно-гігієнічних умов навчання); соціально-побутова адаптація (до нових умов проживання та побуту студента).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андросович К.А. Психологічні чинники соціальної адаптації першокурсників в умовах освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.05. Сєвєродонецьк, 2015.

2. Демида К. Є. Соціально-психологічні чинники адаптації сільської молоді до навчання у ЗВО: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.05. Київ, 2021.

3. Дерев'янко С. П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. Чернігів: ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2009. Ч. 1, Ч. 2. 192 с.

4. Кулеша Н. П. Психологічна адаптація студентів із дистантних сімей до умов навчання в ЗВО: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.05. Острог, 2018. 21 с.

5. Левченко С., Феденько С., Форостян А. Особливості соціальної адаптації здобувачів вищої освіти до освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 52. Том 2. С. 185–192.

6. Лучко Ю. І. Соціальна адаптація студентів з обмеженими фізичними можливостями в умовах інклюзивного освітнього простору. Київ: Університет «Україна», 2019. 244 с.

7. Острова В. Д. Проспективна ідентичність як чинник соціально-психологічної адаптації студентської молоді: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.05. Київ, 2015.

8. Шахвердова А. П. Психологічний супровід соціальної адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Державний заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2018. 242 с.

9. Щудло С. А., Волович В. І. Адаптація соціальна. *Велика українська енциклопедія* URL: https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 01.02.2024).

10. Bibliographic and reference database Scopus. URL: https://www.scopus.com/home.uri (дата звернення: 06.02.2024).

REFERENCES:

1. Androsovych, K.A. (2015). Psykholohichni chynnyky sotsialnoi adaptatsii pershokursnykiv v umovakh osvitnoho seredovyshcha profesiino-tekhnichnoho navchalnoho zakladu. [Psychological factors of social adaptation of first-year students in the conditions of the educational environment of a vocational and technical educational institution]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Sievierodonetsk [in Ukrainian].

2. Demyda, K.Ye. (2021). Sotsialno-psykholohichni chynnyky adaptatsii silskoi molodi do navchannia u ZVO. [Socio-psychological factors of adaptation of rural youth to study in higher education institutions]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

3. Derevianko, S.P. (2009). Emotsiinyi intelekt yak chynnyk sotsialno-psykholohichnoi adaptatsii osobystosti do studentskoho seredovyshcha. [Emotional intelligence as a factor of social and psychological adaptation of the individual to the student environment]. *Candidate's thesis.* Chernihiv [in Ukrainian].

4. Kulesha, N.P. (2018). Psykholohichna adaptatsiia studentiv iz dystantnykh simei do umov navchannia v ZVO. [Psychological adaptation of students from distant families to the conditions of study in higher education institutions]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ostroh [in Ukrainian].

5. Levchenko, S., Fedenko, S., & Forostian, A. (2022). Osoblyvosti sotsialnoi adaptatsii zdobuvachiv vyshchoi osvity do osvitnoho protsesu v umovakh voiennoho stanu. [Peculiarities of social adaptation of students of higher education to the educational process in the conditions of martial law]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*: *mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka / redaktory-uporiadnyky M. Pantiuk, A. Dushnyi, V. Ilnytskyi, I. Zymomria. Drohobych: Vydavnychyi dim «Helvetyka»,* Vyp. 52. Tom 2, 185–192 [in Ukrainian].

6. Luchko, Yu.I. (2019). Sotsialna adaptatsiia studentiv z obmezhenymy fizychnymy mozhlyvostiamy v umovakh inkliuzyvnoho osvitnoho prostoru. [Social adaptation of students with limited physical capabilities in the conditions of an inclusive educational space]. Kyiv: Universytet «Ukraina» [in Ukrainian].

7. Ostrova, V.D. (2015). Prospektyvna identychnist yak chynnyk sotsialno-psykholohichnoi adaptatsii studentskoi molodi. [Prospective identity as a factor of social and psychological adaptation of student youth]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

8. Shakhverdova, A.P. (2018). Psykholohichnyi suprovid sotsialnoi adaptatsii studentiv-pershokursnykiv do umov navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi. [Psychological support of social adaptation of first-year students to the conditions of study in a higher educational institution]. *Candidate's thesis.* Odesa [in Ukrainian].

9. Shchudlo, S.A., & Volovych, V.I. Adaptatsiia sotsialna. [Adaptation is social]. *Velyka ukrainska entsyklopediia* Retrieved from: https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0 [in Ukrainian].

10. Bibliographic and reference database Scopus. Retrieved from: https://www.scopus.com/home.uri